

Tyresö kommun
Utvecklingsförvaltningen
Irène Hededal
Förvaltningschef
08-5782 91 73
irene.hededal@tyreso.se

TJÄNSTESKRIVELSE

2017-11-20

1 (8)

Diarienummer
2017/KFN 0097 71

Kultur- och fritidsnämnden

Redovisning av nämnduppdrag om att utreda förutsättningar och kostnader för ett natur- och kulturpedagogiskt centrum i Alby.

Förslag till beslut

- Informationen noteras.

Utvecklingsförvaltningen

Irène Hededal
Förvaltningschef

Sammanfattning

Utvecklingsförvaltningen fick i nämndplanen för 2017 i uppdrag av Kultur- och fritidsnämnden att utreda förutsättningar och kostnader (investering och drift) för ett Natur- och kulturpedagogiskt centrum. (Dnr 2016/KFN 0092 003)

Förutsättningarna för ett natur- och kulturpedagogiskt centrum i Alby är goda, och de tillkommande investeringskostnaderna utöver vad som redan planeras i området är försumbara. Driftskostnaden bedöms öka med 240 000 kr per tema som man utökar utbudet till skolorna med.

Beskrivning av ärendet

Utvecklingsförvaltningen fick i nämndplanen för 2017 i uppdrag av Kultur- och fritidsnämnden att utreda förutsättningar och kostnader (investering och drift) för ett Natur- och kulturpedagogiskt centrum. (Dnr 2016/KFN 0092 003)

I samband med att förutsättningarna för framtida drift av visningsgården på Uddby utreddes under 2015 väcktes tanken om uppbyggnaden av ett natur- och kulturpedagogiskt centrum. Denna skulle ta sin utgångspunkt i befintlig verksamhet som bedrivs av Naturskolan, Kulturenheten, Naturskyddsföreningen, Natursnokarna och Hembygdsföreningen. Verksamhet skulle utvecklas vidare med gårdstema och friluftstema i enlighet med den vision som tagits fram för naturskolan och kompletteras med kursverksamhet, guidningar, odlingar med mera.

En verksamhet som nyttjar de tillgångar som finns kring Alby

Tyresö Natur- och kulturpedagogiska centrum är i första hand en verksamhet och inte en fysisk byggnad. Den använder de möjligheter som finns i Alby friluftsområde geografiskt och under olika årstider. Den använder platsens särart när det gäller ”den otyglade naturen” och dess särskilda kulturlandskap. Verksamheten levandegör och sprider kunskap om kulturhistorien och skapar sammanhang.

Ett utvecklat Natur- och kulturpedagogiskt centrum kunde utgöra basen för ett besökscenter i Alby. Personalen kunde stå i någon form av reception ibland, jobba administrativt och pedagogiskt - ungefär som bibliotekets personal gör. Möjligen kan en koppling också göras till ett sportotek i Alby, där besökare kan låna eller hyra utrustning. Detta stämmer väl med den hållbarhetsprofil som både verksamheten och området har, med Uddby gård i sin närhet.

Natur- och kulturpedagogiskt centrum skulle ofta i besökarens ögon ha sin utgångspunkt på grässlätten mellan den nya maskinhallen och bastubyggnaden. Där kan man samla en grupp och sedan hämta det material som eventuellt behövs i förråden intill. Därefter förflyttar sig gruppen till den del av Alby friluftsområde eller Uddby gård där dagen har sitt fokus. Dagen avslutas med att eleverna/besökarna hjälps åt att ta reda på det material som använts under dagen – sköljer ur håvar, iordningställer och diskar ur.

Centrala platser: (siffror inom parentes hänvisar till karta i bilaga)

- Naturens rum – används i pedagogiskt syfte (3)
- Grässlätten – ofta samlingsplats(4)
- Ladan "Bastun" (5)
 - Samlingslokaler med robust utformning, diskbänkar, eldstad (5)
 - Prästgårdens gårdsmuseum – används i pedagogiskt syfte (5) eller (1)
- Personalutrymmen och förråd (7)
- Ahlstorp
- Uddby gård
- Kolardammarna
- Diverse platser i naturen nära Alby friluftsgård
- Udden i närheten av den plats där Tyrestabron projekteras (Albysidan)
- (Klövbergsgrottorna)
- Med mera

Natur- och kulturpedagogiskt centrum skulle ha temadagar för varje årskurs enligt nedan (exempel nedan för att ge en bild för fantasin):

F – Gårdsvisning på Uddby gård*

Åk 1 – Småkryp i skogsbacken

Åk 2 – Vinterekologi i Alby**

Åk 3 – Tidsresa till järnåldern *Möt forntiden****

Åk 4 – Från ax till plättar

Åk 5 – Vattenekologi vid Kolardammarna**

Åk 6 – Tidsresa till 1600-talet *Båtsman Bråttom* i Ahlstorp***

Åk 7 – Från får till tröja på Uddby

Åk 8 – Friluftstema¹

Åk 9 – Klimattema vid Ahlstorp**

* Ingår i det visningsavtal kommunen har med arrendatorn på Uddby gård

** Naturskolans befintliga program 2017/2018

*** Kulturenhetens program: *Möt forntiden* genomfördes 2017 med statliga medel från Skapande skola. *Båtsman Bråttom* genomfördes 2003 och är ett färdigt koncept. Nya teman kan ske i naturskolans eller annans regi.

¹ Pilot 2017/2018 som ett integrationsprojekt med elever på Njupkärrs skola – dock för årskurs 5

Därutöver har naturskolan:

Utbildning för lärare, förskollärare och blivande förskollärare i bl. a utepedagogik

Äventyrsdagar för grupper

Naturstigar

Tidsresa till ängsslätter i Ahlstorp i samarbete med föreningslivet m fl.

Naturguidningar

Tillkommit inom ramen för Attraktiva Alby

- Groddammar
- Sevärdhetsskyltar med kulturhistoriskt innehåll

Det går att bygga pedagogisk verksamhet, visningar och program kring dessa.

En annan utvecklingsmöjlighet skulle kunna byggas upp kring en mindre pedagogisk trädgård² för skolor och förskolor, under ledning av en trädgårdspedagog. Det är i så fall viktigt att koppla ihop denna pedagogiska trädgård med någon form av socialt företag eller kommunens arbetsmarknadsenhet för en kontinuitet, inte minst under sommarlovet.

Möjliga samarbetspartners

Föreningar som verkar i området – Söders SOL, Krusboda scoutkår, Natursnokarna, Naturskyddsföreningen m fl

Sociala företag - Jobbverket

Tyrestastiftelsen

Målgrupp

Huvuddelen av den pedagogiska verksamheten är riktad till skolelever och sker under skoltid. Kvällar, helger och lov kan visningar och kurser hållas för/av olika grupper; allmänheten, föreningar, fritidsgårdarna, socialförvaltningens verksamheter osv. Det finns förutsättningar att anordna lovverksamhet med dagkollo.

På *Faluns naturskola* – som också ligger organiserade under kultur- och fritidsnämnden – har man utvecklat ett samarbete med SFI där deltagarna fått göra praktik på den bondgård som verksamheten driver. Ibland har det visat sig att de

² Förslagsvis i backen nedanför Prästgården, Alby mangårdsbyggnad eller kring den gamla arrendebostaden (Tyda-huset) i samarbete med Jobbverket eller annan aktör.

har kompetens att dela med sig av till verksamheten, att eleven blir läraren och tvärtom. Att hitta andra sätt att kommunicera än genom det talade språket kan vara en väg att knyta an eller hitta sin plats i samhället. I Falun hade man också en anställd slöjdare (före detta länsslöjdskonsulent) som inom ramen för naturskolan arbetade med ungdomar som hamnat i utanförskap. Han arbetade med slöjd och samtal som metod. Genom hantverket kommer ungdomarna ner i tempo, blir närvarande och öppnar upp sig. På *Rosendals trädgårdar* arbetar man på ett liknande sätt med ungdomar som får baka stenugnseldat bröd och odla.

Slätter på Ahlstorp

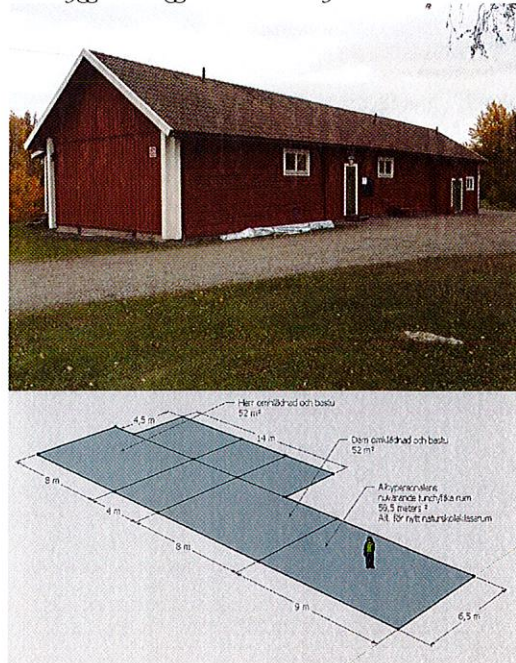

Lokalisering av Natur- och kulturpedagogiskt centrum - förslag

Ett rum i byggnaden *Bastun* iordningställs som inomhusklassrum och förråd för naturskolan. Detta utrymme fungerar som en pedagogisk samlingslokal dagtid och möteslokal för föreningsverksamhet, föredrag, kurser med mera kvällstid.

Även gårdsmuseets samling föreslås placering i bastubyggnaden. En annan möjlig placering är att den inryms i Prästgårdens övervåning, vilket innebär att en mindre del av utställningen kan exponeras och en hiss behöver installeras. Avgörandet om gårdsmuseets placering behandlas vidare inom projektet Attraktiva Alby 2.0, delprojekt kultur- fastigheter. Samlingen har byggts upp under lång tid och består av huvudsakligen föremål med anknytning till Tyresös gårdar och torp. Hösten 2017 genomförs en inventering och dokumentation av föremålen.

Bastubyggnaden ligger centralt i Alby

En idé är att integrera delar av samlingen i utställningen *Manna* – en annorlunda utställning för alla sinnen om mat och miljö och vårt underskattade beroende av naturen (i kommunens ägo) – och därigenom få ställa historien i relation till nutid och framtid. Läs mer om utställningen *Manna*, som alltså är i Tyresö kommuns ägo men magasineras: www.mannautställningen.se

En dag med gårdstema kan då se ut så här: Barnen tas emot av pedagogerna och får en introduktion. Man går in på museet och tittar på det material som har anknytning till det gårdstema som man jobbar med (till exempel "Från ull till grytlapp" eller "Från ax till plättar") Detta följs av en utomhusdel när man jobbar på Uddby gård med fåren eller odlingen. Därefter följer en praktisk del där eleverna får karda/tova eller mala/baka.

Torp och gårdar i Uddby gårds närhet

I den kulturmiljöinventering som gjordes på uppdrag av Tyresö kommun under hösten 2014 pekar man i riktlinjerna för gårdarna Alby och Uddby bland annat på vikten av naturvårdande insatser för att bibehålla det öppna landskapet, men också på gårdarnas stora pedagogiska värden som kan utvecklas.³

Ahlstorp båtsmanstorp

Ahlstorp är en värdefull kulturhistorisk miljö som har en viktig roll i området och i kommunen. Här kan man ta fram en skötselplan som syftar till att återställa torpmiljön på ett pietetsfullt sätt och öka tillgängligheten. Utvecklingen bör ske i dialog med hembygdsföreningen. Ahlstorp används redan idag som bas för Naturskolans *klimattema* för åk9. Varje år i augusti genomför avdelningen fritid och friluftsliv slätter av Ängen, något som utvecklats till ett uppskattat program som har stora kultur- och naturvärden. Miljön är också lämplig för kulturpedagogiska program, såsom tidsresor. År 2003 hade kulturenheten programmet *Båtsman Bråttom* där åk5 fick resa till 1600-talet.

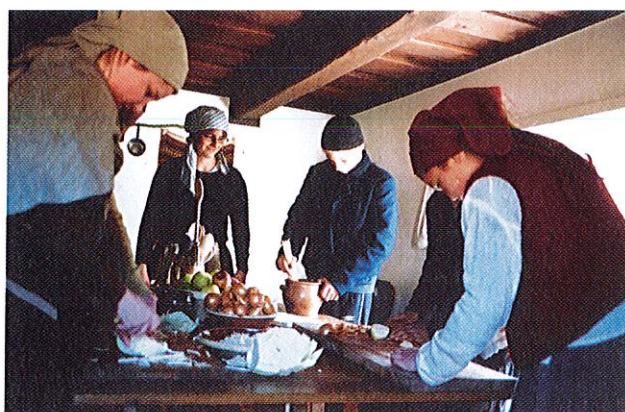

Bild från programmet Båtsman bråttom, en tidsresa till 1600-talet

³ Ur *Översiktlig kulturmiljöinventering sid 32* ”Bevara de öppna markerna i Alby och Uddby långsiktigt genom bete eller åkerbruk. Håll dessa marker fria från bebyggelse och andra anläggningar” och ”Den pågående agrara verksamheten, som idag är koncentrerad till Uddby gård, har stora pedagogiska värden och är en förutsättning för en hållbar kulturvård inom området. Verksamheten bör värnas och gärna utvecklas i rimlig omfattning.”

Ekonomi:

Investeringskostnader:

Natur- och kulturpedagogiskt centrum genererar inte i sig några investeringskostnader. Istället bidrar verksamheten till en ökad nyttjandegrad av de lokaler som planeras inom ramen för Attraktiva Alby 2.0, delprojekt kulturfastigheter. Det handlar om att iordningställa:

1. Prästgårdens mangårdsbyggnad till ett besökscenter med kafé och uteservering och eventuellt gårdsmuseum på övervåningen
2. Bastubyggnaden till en samlingslokal i robust utförande för pedagogisk verksamhet, föreningsverksamhet och kurser (alternativ placering av gårdsmuseet).
3. Nyttja redan gjorda investeringar på Uddby gård och det visningsavtal kommunen har med arrendatorn.
4. Personalutrymmen och grässlänt utanför den nya maskinhallen (separat projekt Maskinhall).

Ovanstående kapitaltjänst- och hyreskostnader samt kostnader för underhåll och skötsel belastar följaktligen andra delar av verksamheten inom avdelningen fritid och friluft.

En pedagogisk trädgård skulle innebära en större investering, beroende på läge och ambitionsnivå.

Driftskostnader:

Naturskolan har 2018 en budget på 709 000 kr.

Det innefattar personalkostnader för 1,3 årsarbeten samt kostnader för underhåll av inköpt material.

Verksamheten når ut heltäckande till tre årskurser samt arrangerar lärarutbildningar med mera. Tid för information, bokningar, genomförande och efterarbete ingår.

Om man utökar antalet teman är en viss samordningsvinst möjlig, men samtidigt kostar det initialt mer för att utveckla ett nytt tema. Dessa variabler bedöms ta ut varandra.

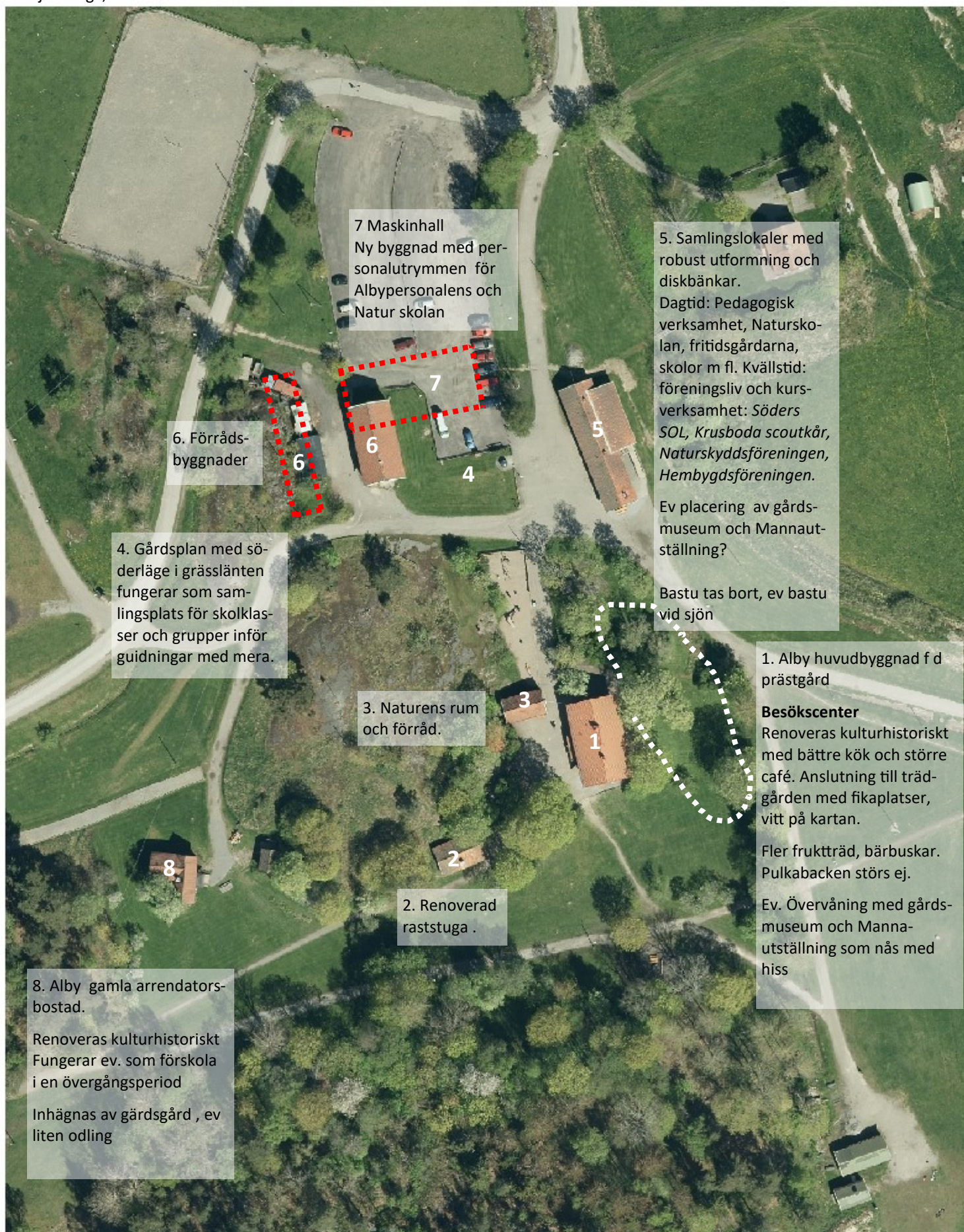
Detta ger en kostnad på **cirka 240 000 kronor per tema.**

Förutsättningarna för ett natur- och kulturpedagogiskt centrum i Alby är goda, och de tillkommande investeringskostnaderna utöver vad som redan planeras i området är försumbara. Driftskostnaden bedöms öka med 240 000 kr per tema som man utökar utbudet till skolorna med.

Alby gård nära

Genom århundradena har antalet och läget på ekonomibyggnaderna skiftat. Två centralt placerade stall har rivits. Detta förslag är gjort med utgångspunkt i att Alby gård ska bli ett besöksmål för Tyresöborna och kunna ta emot besökande på ett bra sätt.

Alla åtgärder på mark och byggnader i detta område ska ske i samråd med kulturhistorisk expertis och med användande av miljövänliga, traditionella material.

7 Maskinhall
Ny byggnad med personalutrymmen för Albypersonalens och Natur skolan

6. Förrådsbyggnader

4. Gårdsplan med söderläge i grässlätten fungerar som samlingsplats för skolklasser och grupper inför guidningar med mera.

3. Naturens rum och förråd.

2. Renoverad raststuga .

8. Alby gamla arrendatorsbostad.

Renoveras kulturhistoriskt
Fungerar ev. som förskola i en övergångsperiod

Inhägnas av gårdsgård , ev liten odling

5. Samlingslokaler med robust utformning och diskbänkar.

Dagtid: Pedagogisk verksamhet, Naturskolan, fritidsgårdarna, skolor m fl. Kvällstid: föreningsliv och kursverksamhet: Söders SOL, Krusboda scoutkår, Naturskyddsföreningen, Hembygdsföreningen.

Ev placering av gårdsmuseum och Mannautställning?

Bastu tas bort, ev bastu vid sjön

1. Alby huvudbyggnad f d prästgård

Besökscenter

Renoveras kulturhistoriskt med bättre kök och större café. Anslutning till trädgården med fikaplatser, vitt på kartan.

Fler fruktträd, bärbuskar. Pulkabacken störs ej.

Ev. Övervåning med gårdsmuseum och Manna-utställning som nås med hiss